

O naravovarstvenem konceptu Cerkniškega jezera s poudarkom na varstvu ptic

About the conservational concept of Lake Cerknica with emphasis on protection of birds

Peter TRONTELJ

1. UVOD

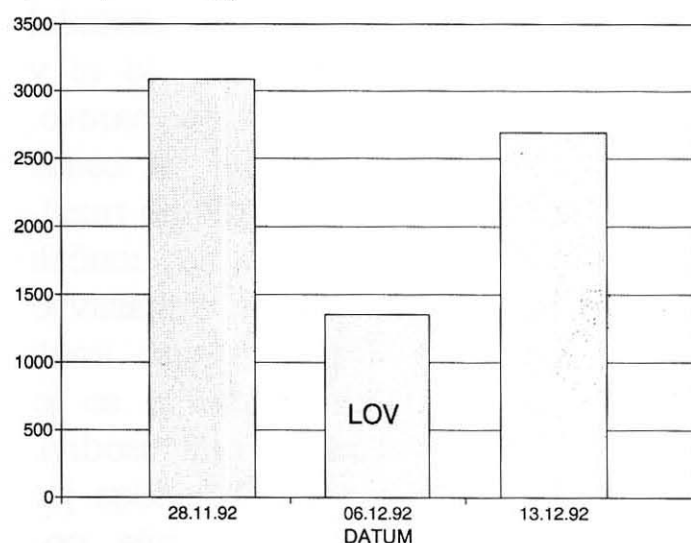
Ob prebiranju te revije se bo marsikdo upravičeno spraševal, kako da Cerkniško jezero še ne uživa nikakršnega zakonskega varstva. Saj nas Slovence že v osnovni šoli uče, kako edinstveno da je, kako velik je njegov sloves, ki ga je bil v svet ponesel že Valvasor. Saj imamo zavarovana po eni strani bistveno večja območja, po drugi pa kopico manj pomembnih naravnih in kulturnih znamenitosti. Kljub temu se je brez naravovarstvenih ukrepov to območje dobro ohranilo vse do danes. Največ je k temu prispevala dvojna narava Cerkniškega jezera, njegova muhavost in nepredvidljivost. Človek si je že dolgo prizadeval, da bi obvladal prihajanje in odhajanje vode, ki ni v skladu z njegovo stanovitno naravo. Vendar ukrepi, s katerimi je osušil druga močvirja, niso dali zelenih rezultatov. Še bolj klavrno so se končali poskusi stalne ojezeritve z zamašitvijo požiralnikov. Vsi ti posegi niso imeli pravega učinka, tudi škoda, ki so jo povzročili ekosistemu, ni bila usodna. Za pravo podreditev presihajočega jezera človekovim željam bi bila potrebna neprimerno večja uničevalna dela, in njihova izvedba je bila že nevarno blizu. Spomnimo se, da je bil

pred slabim desetletjem še zelo živ načrt o »večnamenski akumulaciji Cerkniškega jezera«. V njem načrtovano uničenje kraškega polja je bilo deležno nemalo politične podpore. Na srečo ni bilo le pomanjkanje denarja vzrok, da so misli o tem opustili. Že poprej je bila v slovenskih naravovarstvenih krogih rojena zamisel o širšem kraškem naravnem parku, ki bi vključeval tudi Cerkniško jezero. Golob (1966) je predlagal zavarovanje Cerkniškega jezera kot del *Vzhodnega kraškega parka*. Ideja žal vse do danes ni bila realizirana, a so močni naravovarstveni interesi v preteklosti nedvomno pripomogli k ohranitvi jezera, kakršno je sedaj. V okviru »Študije sprejemljivosti izgradnje vodnogospodarskega in energetskega sistema Cerkniško polje – Planinsko polje« je Zavod SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine izdelal elaborat z naslovom *Naravna in kulturna dediščina notranjskih kraških polj* (1984), pri čemer je sodelovalo tudi DOPPS. V njem je izčrpno argumentirano in multidisciplinarno podprto izraženo odločno negativno mnenje do sistema večnamenskih akumulacij na notranjskih kraških poljih. Znova je poudarjena tudi načelna zamisel o Notranj-

skem regijskem parku in varstvu Cerkniskega jezera kot sestavnega dela, ki jo Zavod Republike Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine podaja tudi v Inventarju najpomembnejše naravne dediščine Slovenije (1991). Sedaj, ko je grožnja večnamenskih akumulacij odstranjena, pogrešamo naravovarstveno iniciativo in strategijo za samo Cerknisko jezero, saj jo glede na svojo velikost in pomen vsekakor zasluži ne glede na vključevanje v širši regijski park.

Z velikimi družbenimi in političnimi spremembami zadnjih let je prihajalo vedno več klicev po dokončani rešitvi vprašanja izkoriščanja naravnega bogstva Cerkniskega jezera. Simptomatična je misel, ki sem si jo izposodil od ene izmed mnogih časopisnih polemik: »Vendar jezero ne more ostati deviško, saj od devišstva nimamo nič, tudi turizma ne. Edino voda bo potem lahko čista.« V tem času smo se v Komisiji za varstvo narave pri Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije odločili, da ne bomo ostali le prizadeti opazovalci in posojevalci strokovnih mnenj, ampak se bomo aktivno vključili v prizadevanja za čim ustreznejšo zaščito Cerkniskega jezera. Poleti 1991 smo formirali posebno delovno skupino za Cerknisko jezero. Njene naloge so poleg vodenja poglobljenih terenskih raziskav in zbiranja podatkov predvsem tesno sodelovanje z odgovornimi ministrstvi, zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine, cerkniskim podjetjem za planiranje AREA in lokalnimi oblastmi. Informiranje javnosti je prav tako med prioritarnimi nalogami. Velik korak k internacio-

nalizaciji smo storili z navezavo stikov s Fondacijo za evropsko naravno dediščino (SEN). V začetku leta 1992 smo na povabilo Ljubljanskega regionalnega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine sodelovali pri pripravi strokovnih osnov za odlok o razglasitvi Cerkniskega jezera za naravo znamenitost, ki naj bi ga izdala občina Cerknica. Ta je kasneje svoj namen opustila, ker je na državnem nivoju prišlo do odločitve o ustanovitvi Notranjskega regijskega parka ki naj bi vključeval tudi Cerknisko jezero. S tem se je pristojnost za njegovo zaščito prenesla na državo. Ni si težko predstavljati, kakšno časovno odlašanje bi pomenilo čakanje na razglasitev Notranjskega regijskega parka. Cerknisko jezero pa potrebuje čim prejšno zaščito, saj so pritiski različnih interesov na njegov ekosistem vse močnejši. Zato naj bi se NRP ustanavljal v etapah; prva naj bi bila zavarovanje Cerkniskega jezera. Za tako rešitev se zavzema tudi Martin Schneider-Jacoby (SEN) in DQPPS.

Slika 1: Vpliv lova na število prezimovajočih vodnih ptic na Cerkniskem jezeru (podatki: P. Kmecl)
Fig. 1: Influence of hunting on the number of wintering waterfowl at Lake Cerknica.

Intenzivneje smo začeli sodelovati z AREO, ki je zadolžena za projektiranje NRP. Sodelujemo zlasti na področju strokovnega svetovanja in terenskega dela. V juniju 1992 je AREA skupaj s cerkniškimi taborniki poskrbela za nastanitev in prehrano naših članov, ki so sodelovali pri raziskovalnem taboru. Težišče dela na taboru so bile raziskave za predeljevanje (zonacijo)— bodočega zavarovanega področja ter podrobno kvantitativno ovrednotenje ptičjih populacij za boljše razumevanje pomena, ki ga ima Cerknško jezero v slovenskem in mednarodnem merilu.

2 POMEN CERKNIŠKEGA JEZERA KOT GNEZDIŠČE, POČIVALIŠČE IN PREZIMOVALIŠČE

2.1 Mednarodni pomen

Trendom po enotnem obravnavanju evropskega biogeografskega prostora in združevanju naravovarstvenih prizadevanj se pridružuje vse več držav. Slovenija je po osamosvojitvi na novo pristopila k več mednarodnim organizacijam (ICBP, IWRB, MEDMARAVIS), se vključila v njihove projekte in notificirala ramsarsko konvencijo o mednarodno pomembnih mokriščih.

Kriteriji, ki določajo, kdaj lahko kakšno področje postane »important bird area« (IBA) ali mokrišče mednarodnega pomena, ki ga zajema ramsarska konvencija (Ramsar site), so strogi. So natančno definirani in delno kvantitativni, tako da ne dopuščajo nobenih špekulacij in zahtevajo dobro poznavanje razmer. Izdelani so sezname evropsko in

svetovno ogroženih vrst, ki morajo biti zastopane v dovolj velikem številu (GRIMMETT & JONES, 1989). Od izpolnjevanja teh kriterijev je odvisno, ali bo neko področje deležno mednarodne pozornosti in naklonjenosti ter pritiskov ob morebitnem ogrožanju. Cerknško jezero je že uvrščeno med evropsko pomembne lokalitete za ptice (IBA), na naziv »Ramsar site« pa neuspešno čaka že več let, predvsem zaradi nezainteresiranosti takratne jugoslovanske birokracije.

Z ornitološkega vidika je gotovo najpomembnejše zaradi pojavljanja **svetovno ogroženih vrst**. Tu gnezdi močna populacija kosca *Crex crex*, delno v zelo visoki gostoti. Na jezeru se prehranjuje v okoliških gozdovih gnezdeči orel belorepec *Haliaetus albicilla*, pozimi celo po štirje skupaj. Tretja v svetovnem merilu ogrožena vrsta je južna postovka *Falco naumanni*, ki je bila opazovana na preletu.

Drugi kriterij, po katerem je Cerknško jezero uvrščeno med IBA, je gnezdenje **evropsko ogroženih vrst**: velika bobnarica *Botaurus stellaris*, mala bobnarica *Ixobrychus minutus*, črna štoklja *Ciconia nigra*, kostnjevka *Aythya nyroca*, kačar *Circaetus gallicus*, mala in grahasta tukalica *Porzana parva* in *P. porzana*, pisana penica *Sylvia nisoria* in rjavi srakoper *Lanius collurio*.

Kot preletna lokaliteta in prezimovališče vodnih ptic je zgolj regionalnega pomena. Močno pod pričakovanji je, glede na velikost in bogastvo hrane, število rac in gosi. To je nedvomno posledica pretiranega lova (glej 4. točko). Zavidljivo visoko pa je število neka-

terih ujed na preletu, kot so pepelasti lunj *Circus cyaneus*, škrjančar *Falco subbuteo* in rdečenoga postovka *Falco vespertinus*. Cerknško jezero za zdaj ne zadošča pogojem (o vzrokih kasneje), pod katerimi lahko postane »mokrišče mednarodnega pomena« na podlagi številčnosti vodnih ptic. Izpolnjuje pa večino drugih kriterijev za sprejem v to elitno družbo.

2.2 Nacionalni pomen

Delitev pomena na internacionalni in nacionalni je morda nekoliko zavajajoča in zahteva obrazložitev. O internacionalnem pomenu govorimo pri vrstah, ki bi z izgubo Cerknškega jezera utrpeli zmanjšanje že tako ogrožene svetovne ali evropske populacije oziroma zmanjšanje njihovega areala. Seveda bi tudi izguba drugih vrst pomenila osiromašenje tega dela Evrope, a je zaradi dovolj močne globalne populacije njihova ohranitev skrb in odgovornost posamezne države.

Cerkniško jezero v Sloveniji močno prednjači po številu gnezdečih vodnih in močvirskih vrst ptic. Mnoge vrste so tudi številčno dobro zastopane. Za rjavovratega ponirka *Podiceps griseigena* in rdečenogega martinca *Tringa totanus* je edino gnezdišče v Sloveniji. Od višine vode v gnezditvenem obdobju je odvisno, katere vrste in v kolikšnem številu bodo gnezdile. Ob visoki vodi je Cerknško jezero zdaleč najboljše gnezdišče za race pri nas. Nižji nivo vode pa bolj ustreza pobrežnikom, prepelici, mali in grahasti tukalici ter koscu, ki ima tod drugo najpomembnejše gnezdišče v Sloveniji. Številčno stanje

gnezdičih kozic *Gallinago gallinago* ni dobro znano, vendar domnevamo, da jih nikjer v Sloveniji ni toliko kot tukaj. Obsežna trstičja, travniki in grmišča so pomembna za množice ptic pevk, tako ob gnezditvi kot na preletu. Cerknško jezero je naše najpomembnejše gnezdišče rumene pastirice *Motacilla flava cinereocapilla*, bičje trstnice *Acrocephalus schoenobaenus* in trstnega strnada *Emberiza schoeniclus*.

3. NARAVOVARSTVENI CILJI

Kaj je torej na Cerknškem jezeru najbolj vredno in potrebno varstva, kam naj se usmerijo glavna prizadevanja? So to travniki, barja, ali trstičja z globjo vodo? Močvirni travniki so plod človekovega delovanja, s prenehanjem košnje bi se zarasli. Po drugi strani človek požiga in krči preostala naravna trstičja in grmišča. Trstičje je pomembno in daje možnost gnezdenja vodnim pticam le, če je voda v in ob njem dovolj globoka. Na bližnjem travniku bomo spet zaman čakali na prepelice, kosce, rumene pastirice ali repaljščice, dokler ga bo prekrivala voda. K sreči imajo travniške vrste možnost umika na obrobne predele ali na Osredok, vodne pa ob upadanju vode poiščejo manjše obrasle vodne površine, npr. Levišča, Zadnji kraj ali rečne struge. Seveda, če jih tam ne moti in preganja človek.

Nepredvidljivost razmer, nenadna poplava gnezda ali nevarnost obtičanja na suhem nedvomno zmanjšujejo uspešnost gnezdenja in številčnost gnezdečih ptic. Vendar je prav večno prihajanje

in odhajanje vode tisto, ki je naredilo Cerknško jezero tako edinstveno in je glavni ustvarjalec bogatega jezerskega ekosistema. V stoletjih človekovega sožitja z jezerom se je kljub iz leta v leto drugačnim vodnim razmeram ustvarilo nekakšno ravnotežje med redno ali občasno košenimi površinami in trstičji ter barji, kamor človek ne posega. Mislim, da je prav to stanje sinteze kulturne krajine in prvobitne narave, kakršno je treba ohraniti. Za uresničitev tega osnovnega cilj so potrebni naslednji koraki:

1. Zakonsko varstvo

Varovanje pod ustreznim statusom, ki bo omogočal predeljevanje (zonacijo) z različnimi varstvenimi režimi, tudi najstrožjim. Kolikor obstoječa naravovarstvena zakonodaja takega statusa ne predvideva, je treba pravočasno sprožiti ustrezne pravne mehanizme.

2. Ohranitev kulturne krajine

Zagotoviti je treba nadaljevanje doseganega ekstenzivnega kmetovanja ob upoštevanju naravovarstvenih določil. Stimulativna vladina politika je pogoj, da bodo domači kmetje ostali pri takšni rabi svoje zemlje.

3. Ohranitev najbolj prvobitnih predelov

Stara trstišča in barja naj bodo deležna najstrožjega rezervatnega varstva.

4. Delna sanacija regularnih vodotokov

Treba je izbrati take rešitve, ki bodo ob najmanjšem možnem posegu imele čim večji učinek.

5. Ukinitev oziroma minimaliziranje

konfliktnih dejavnosti, ki zmanjšujejo ekološko vrednost področja (glej 4. točko)

To mora biti urejeno v zakonskem aktu o zavarovanju, v praksi pa je potrebno učinkovito informiranje in nadzor.

6. Ureditev infrastrukture za turistični razvoj, usmerjanje in informiranje obiskovalcev

7. Promocija doma in v tujini

Dobra promocija bo osnova za razvoj kakovostnega turizma, ki ne škodi naravi. Z vključitvijo v mednarodne institucije (IBA, ramsarska konvencija, SEN, IUCN...) bo zaščita Cerknškega jezera deležna širše podpore.

4. PROBLEMI IN NALOGE

4.0 Splošna problematika

Ugotavljanje vplivov, ki so jih na avifauno imeli pretekli posegi, kot so regulacije jezerskih vodotokov, drenaža in zajezev ponorov, je zelo težavno, ker primanjkuje podatkov za kvantitativno primerjavo. Od Gregorijevega Prispevka k poznavanju ptičev Cerknškega jezera in bližnje okolice (1979) se število gnezdilcev ni zmanjšalo, nasprotno, dobili smo nekaj novih vrst, kar verjetno ni le posledica boljše raziskanosti. Primerjave številčnosti večinoma žal niso možne, ker manjkajo kvantitativni podatki iz tistega obdobja. Zanimiva je primerjava pri prepelici *Coturnix coturnix*, za katero Gregori pravi, da je redka. Vsega dvakrat jo je registriral na polju, torej na suhem in

više ležečem predelu. V zadnjih letih pa je vrsta precej pogosta (leta 1992 okrog 100 pojočih samcev, polovica od teh na samem jezeru, npr. ob Strženu, na Osredku in na Dolenjih blatih). Ali to pomeni, da se, v nasprotju s splošnim prepričanjem, jezero izsušuje in ne zamočvirja?

Druga pogojno možna primerjava se nanaša na prelet in prezimovanje, predvsem plojkokljunov *Anseriformes* in pobrežnikov *Charadriiformes*. Gregori (1979): »Ob selitvah pride tu do velikih koncentracij severnih populacij...« Dandanes lahko govorimo le o za slovenske razmere dokaj visokem številu prezimovajočih mlakaric in o dobri zastopanosti nekaterih vrst pobrežnikov na spomladanskem preletu. Predvide-

vam, da se prehrabne razmere od takrat niso bistveno spremenile, in tudi vode je v času preleta in prezimovanja še vedno dovolj. Je torej krivdo treba pripisati pretiranemu lovu, čolnarjenju, deskanju in drugim, vse bolj invazivnim človekovim aktivnostim?

Po zaslugi sedanjega statusa quo v smislu gradbenih posegov, melioracij in regulacij se stanje krajine in ekosistema Cerkniškega jezera v veliki meri ohranja. Kljub temu posega človek vanj vedno bolj in globlje. Očem najbolj opazno širjenje lokalov ob obrežju je pri tem skorajda le estetski problem.

4.1 Problem lova

Človek lovi vodne ptice na Cerkniškem jezeru verjetno že odkar pomni.

Foto 1: Opazovanje ptic na Cerkniškem jezeru, 27. 4. 1992 (B. Marčeta)
Photo 1: Birdwatching at Lake Cerknica, April 27th, 1992 (B. Marčeta)

Kakšen je bil njegov vpliv v preteklosti, ne vemo. V času novejših raziskav pa smo opazili močan lovski pritisk, posebno v jesenskem in zimskem času. Dostikrat so to tuji lovci, ponavadi Italijani. Lov kot najhujša oblika vznemirjanja pomeni velikansko motnjo, ki spravi v beg celotno množico ptic, ki so počivale ali iskale hrano. To pa ima lahko v razmerah, kot so ostra zima ali izčrpanost preletnikov, usodne posledice.

Negativni vplivi lova na vodne ptice na preletu in prezimovanju so dobro proučeni na nekaterih evropsko pomembnih vodnih biotopih (Schneider, 1986). Zaliv Bodenskega jezera, 5 km² velik Ermattinger Becken, je pred začetkom lovne sezone dajal hrano in zatočišče 12000 vodnim pticam, v glavni lovni sezoni pa je njihovo število upadlo na 5500. Tudi dalj časa po prenehanju lova število vodnih ptic ni preseglo 8000 in s tem še zdaleč ni doseglo vrednosti izpred začetka lovne dobe.

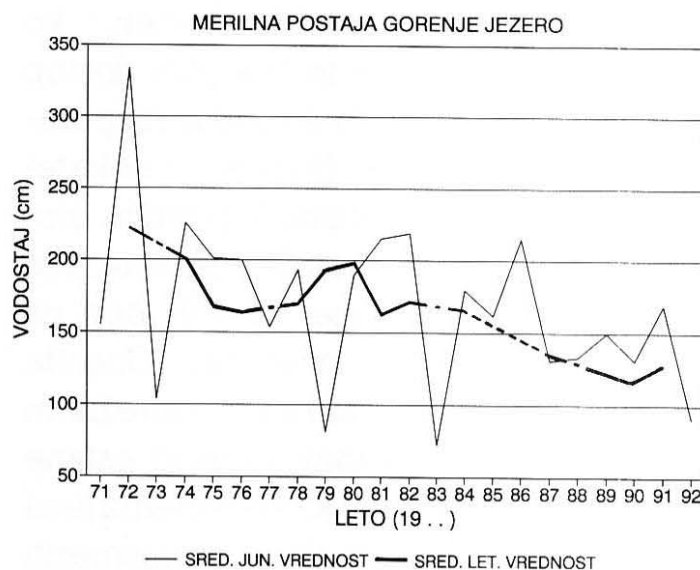
Opazanja s Cerkniškega jezera (Kmecl & Rižner, ustno) kažejo podobno pretresljivo sliko (sl. 1). Dne 6. 12. 1992 se je število vodnih ptic na jezeru ob nespremenjenih vodnih in vremenskih razmerah v primerjavi s tednom poprej več kot prepolovilo zaradi streljanja lovcov. Pri tem je šteta tudi 400-glava jata lisk, ki svojega prezimovališča ne zapustijo. Dejanski padec številčnosti drugih vrst je torej še veliko večji. Pred lovci, ki so kar v petih čolnih zavzeli celotni osredni del jezera, so se ptice zatekle v zaliv med Otokom in kopnim, kjer so seveda dosti manj ugodne prehranjevalne razmere kot na plitvinah sredi jezera.

Znamenje stalnega lovskega pritiska v jesenskem in zimskem času je tudi velika ubežna razdalja ptic. Na nenavadno vedenje rac, ki so stalno preletavale, namesto da bi ležale na vodi in se prehranjevale, je opozoril M. Schneider ob svojem obisku v oktobru 1992. Skrb vzbujajo tudi veliko število ustreljenih redkih in zavarovanih vrst ptic.

Ob tem nam postane jasno, zakaj Cerkniško jezero v času preleta in prezimovanja ptic ne igra vloge, ki bi jo glede na velikost, geografsko lego in ekološke razmere pričakovali. Večkrat, dalj časa trajajoč lov v nekem večjem vodnem biotopu ima na prezimovajoče vodne ptice dvojen negativni učinek (Schneider, 1986):

1. Dolgoročno zmanjšanje števila ptic prek celotne lovne sezone in po njej.

5. Dodaten upad številčnosti vsakokrat ob lovu (razen pri črnih liskah *Fulica atra*, ki svojega zimskega bivališča tudi zgrda ne zapustijo).

Slika 2: Potek srednjega letnega in junijskega vodnega stanja na merilni postaji Gorenje jezero (vir: Hidrometeorološki zavod Slovenije)

Fig. 2: Mean annual and June water-levels at Lake Cerknica, measured at the Gorenje jezero station.

Cerkniško jezero leži sredi gorate kraške pokrajine kot nekakšna oaza. V njegovi okolici ni podobnih biotopov, kamor bi se pregnane vodne ptice lahko umaknile. Zato je toliko bolj pomembno, da jim zagotovimo mir. Če želimo povrniti vlogo, ki bi jo moralo Cerkniško jezero imeti glede na svoje naravne danosti, je neizogibna celoletna prepoved lova na celotnem jezeru.

Drugi vidik, ki osvetljuje negativne vplive lova, je primernost pokrajine za kakovosten naravoslovni turizem. Med pomembnejše aktivnosti alternativnega, k naravi orientiranega turizma sodijo prav opazovanja atraktivnih prostoživečih živali. Razumljivo, da je pri ubežni razdalji živali pol kilometra in več ta dejavnost povsem onemogočena. Ptica pač ne loči dobronamerne opazovalca narave od lovca, ki ji streže po življenju.

4.2 Problem športnega ribolova

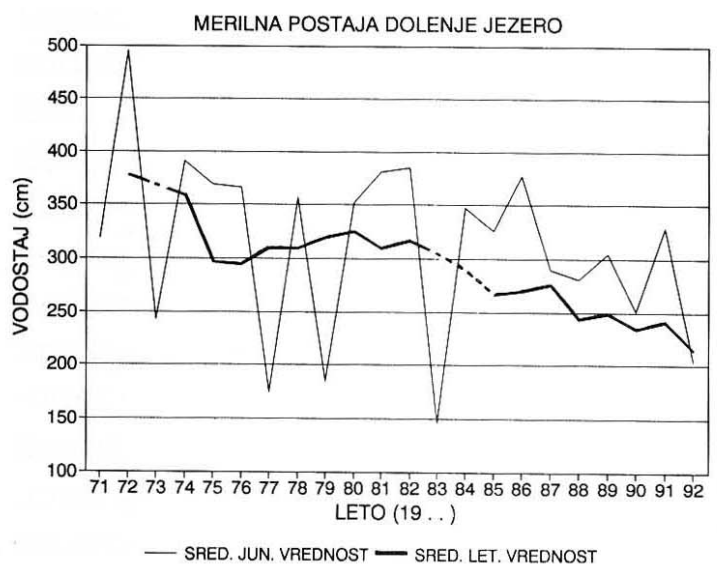
Ribolov postane problematičen, ko voda nekoliko upade in omogoči dostop z avtomobilom. Ribiči se tedaj razporedijo vzdolž celotnega Stržena in nekaterih potokov ter preostalih površin stoječe vode. S svojo stalno prisotnostjo onemogočajo vračanje valečih ptic na gnezdo in hranjenje mladičev. Gnezda so navadno dobro skrita v obrežnem rastlinju, tako da njihov propad ostane ljudem prikrit. Ptica, ki se vznemirjena smuka blizu ribiča in skuša preusmeriti njegovo pozornost od gnezda, vzbuja v človeku lažno predstavo o zaupljivosti. S tem ribiči, nevede, v veliki meri prispevajo k lokalnemu ali regionalnemu izginjanju vodnih ptic. Za velike ujede,

kot sta belorepec in orel kačar, nekajurna prisotnost ribiča v osrednjem delu območja pomeni enodnevni izpad lova na jezeru in s tem velike težave pri hranjenju mladičev.

Zaradi hoje in vožnje z avtomobili propada občutljiva obrežna vegetacija. To je dobro vidno npr. v okoli Rešeta ali ob Strženu, kjer so bregovi prepredeni s potmi športnih ribičev. Zato je smiselna omejitev ribolova na nekatere robne predele jezera in le točno določene odseke rek. Predlagamo, da se športni ribolov dovoli v predelu med Dolenjim jezerom in Gorico, na Rešetu in Vodonosu ter na Obrhu, pol kilometra severno in južno od mostu.

4.3 Problem čolnarjenja in drugih rekreativnih aktivnosti

Konflikt pri čolnarjenju je podoben kot pri lovu in ribolovu: vznemirjanje, ki lahko v času gnezdenja vodi do pro-

Slika 3: Potek srednjega letnega in junijskega vodnega stanja na merilni postaji Dolenje jezero (vir: HMZS)

Fig. 3: Mean annual and June water-levels at Lake Cerknica, measured at the Dolenje jezero station.

pada gnezd in opustitve gnezdenja. V primeru, da motnja traja dalj časa (več tednov), lahko z neke lokacije popolnoma prežene večino vrst ptic. Najbolj moteča so odprta plovila, na katerih je človeška postava jasno vidna (Bauer et al., 1992). Na Cerkniškem jezeru gre izključno za taka plovila – kanuje, čolne na vesla, surfe. Ob ubežni razdalji 200 do 500 m (Frenzel & Schneider, 1987) onemogočajo pticam uporabo velikega dela jezerske površine za prehranjevanje in počitek.

Ista vodna površina ne more hkrati rabiti pticam za življenjski prostor in čolnarjenje ter drugim rekreativnim aktivnostim. Cerkniško jezero je k sreči dovolj veliko, da se lahko oddeli del, ki je namenjen človeku za oddih in spoznavanje narave, ne da bi jezerski ekosistem pri tem utrpel preveliko škodo. Predlagamo, da se veslanju, kopanju in podobnim dejavnostim nameni predel ob cesti Dolenje jezero–Gorica.

Nesprejemljivo in z ničemer opravičljivo pa je postalo preletavanje jezera in vasi ob njem z motornimi zmaji. Hrup, ki ga povzročajo, je moteč tudi za domačine in obiskovalce, ki ob jezeru iščejo oddih in stik z naravo. Opazovan je bil celo primer, ko je pilot z nizkimi preleti namerno plašil prezimovajoče jate rac in jih tako silil k vzletu. Rešitev je v prepovedi letenja z motornimi zmaji in ultralahkimi letali nad jezerom.

4.4 Problem množičnega turizma

Vsaka nenadzorovana množičnost človeških dejavnosti na jezeru pomeni močno dodatno obremenitev za okolje. Že večkrat so z avtobusi prispele sku-

pine več sto turistov, ki so se potem neorganizirano razkropili po jezeru. Posledice množičnega turizma, pa naj gre za sprehajalce, ribiče, deskarje ali kopalce, so najbolj opazne v okolici Rešeta in Vodonosa. Zaradi vožnje z avtomobili je vegetacija na obsežnih površinah popolnoma degradirana. Med grmovjem južno od Dolenjega jezera je polno divjih smetišč, zaradi kurjenja ognja so pogosti požari.

Od takega turizma je seveda bistveno več škode kot dobička, ki se meri zgolj v količini popite pijače v lokalih ob jezeru. Večji kot je obisk, boljša organizacija je potrebna. Pomembna je ureditev infrastrukture od parkirišč do informativnih in opozorilnih tabel.

4.5 Problem spreminjanja vodnega režima

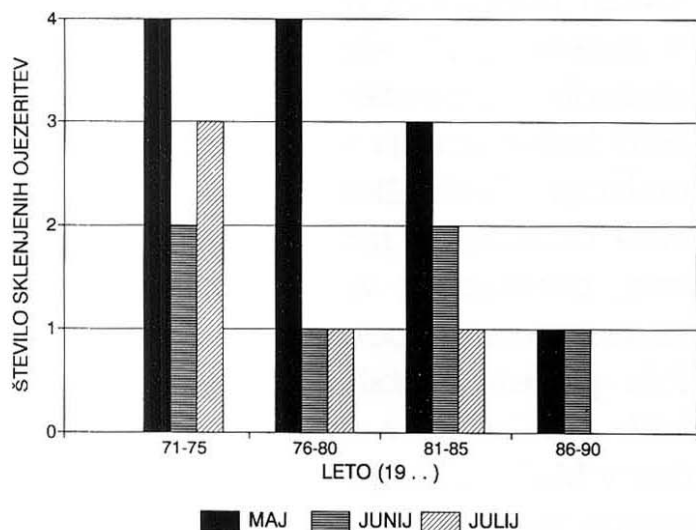
»Izboljšave« vodnega režima Cerkniškega jezera zaradi možnih gospodarskih koristi so bile že večkrat predmet vročih razprav in bolj jalovih poskusov v praksi. Tako »Idejni projekt stalne ojezeritve Cerkniškega jezera« iz leta 1965 kakor študija »Večnamenska akumulacija Cerkniškega jezera« iz leta 1984 obljubljata razvoj turizma in ribištva, preskrbo z vodo, izravnavo vodnega sistema v porečju Save in še kaj. Prvi projekt je bil delno uresničen v letih 1968 in 69 z zabetoniranjem vhodov v Malo in Veliko Karlovico in namestitvijo zapornic pred umetno izkopan odtočni rov. Leta 1971 je bil zazidan še požiralnik v Nartih (Gospodarič, Habič, 1979). Drugi, bistveno bolj uničevalen projekt, k sreči ni nikoli zapustil projektantskih papirjev.

Mnenja o učinkih, ki so jih imele zajezitve jezerskih odtokov v Jamskem zalivu, so deljena. Gospodarič in Habič (1979) ugotavlja, da se voda po zajezitvi sicer zadržuje dalj časa ob visokih vodah, pri nižjih vodah in po določeni sušni dobi pa zajezitev omogoča ali celo pospešuje praznjenje jezera. V časopisnih polemikah preteklih let je bilo kar nekajkrat zaslediti pozive k ukrepom proti vse večjemu zamočvirjanju (?) jezera, češ, da ga prerašča ločje in trstičje in da se spreminja v ničvredno močvirje. Po drugi strani sem od mnogih domačinov, zlasti ribičev, slišal, da voda vedno hitreje odteka in da je zaradi pogostega presihanja v njem vse manj rib.

Podatki Hidrometeorološkega zavoda Slovenije jasno kažejo, da o »zamočvirjanju« oziroma o višanju vodne gladine v času od leta 1971, ko je bila končana prva poskusna zajezitev, pa do danes, ne moremo govoriti. HMZS vsako-

dnevno spremlja višino vodne gladine na merilnih postajah Gorenje jezero in Dolenje jezero. Diagrama (sl. 2 in 3) prikazujeta potek srednjega letnega in junijskega vodnega stanja. Za mesec junij sem se odločil, ker je najbolj odločujoč za uspeh gnezdenja vodnih ptic, ker je takrat vegetacijska doba na višku in ker se tedaj začne košnja. Iz obeh diagramov lahko razberemo tendenco upadanja, čeprav so v poteku junijskega stanja vode velika nihanja. Še bolj zgovoren je pregled števila sklenjenih ojezeritev v preteklih petletnih obdobjih za mesece maj, junij in julij, ko je glavno biološko reproduktivno obdobje (sl. 4). Vode v jezeru je torej zadnjih 22 let vse manj. Vedno redkejša so tudi leta, ko polna ojezeritev traja tja do poletja. Razraščanje ločja in trstičja čez jezero, ki mu lahko rečemo močvirje, kakor so zaničljivo zapisali strokovnjaki za Kras in lokalni politiki, je zelo verjetno posledica opuščanja manj donosne košnje.

Pomanjkanje vode oziroma prehitro odtekanje v času gnezdenja vodnih ptic in odraščanja njihovih mladičev ima hude negativne posledice. Gnezda, ki ostanejo na suhem, so obsojena na propad. Begavci ponirkov in rac takrat še ne morejo leteti in na suhem poginejo, v premajhnih lužah pa kmalu postanejo plen lisic in drugih predatorjev (Žgavec, 1991). Razprave o tem, kolikšen prispevek k zmanjšani poletni vodnatosti ima odpiranje novih ponorov po zamažitvi obstoječih, kolikšnega pa klimatske spremembe zadnjih desetletij, bi presegle okvir članka. S stališča varstva ptic je problem namreč drugje: 20 km² velika jezerska površina ob

Slika 4: Pregled števila sklenjenih ojezeritev (kota 594,59 m) v preteklih petletnih obdobjih, merjeno na postaji Gorenje jezero (vir: HMZS)

Fig. 4: Number of high water-levels (lake fully filled) in the past five-year periods, measured at the Gorenje jezero station.

umiku vode ostane praktično brez primernih refugijev – manjših preostalih vodnih površin, ki bi pticam, ribam, dvoživkam... omogočala zavetje, hrano in možnost razvoja. Glavni krivec so regulacije jezerskih vodotokov. Strmi bregovi, ožja, globlja in neprimerno krajša struga brez zaraščenih rokavov pač ne morejo opravljati te funkcije. Kanalizirana je Žerovniščica s pritokom Martinjščico, regulirana Lipsenjščica, presekanjani so Strženovi meandri, Cerkniščica v Jamskem zalivu pa je bila pred kratkim ponovno žrtev brezobzirne regulacije (sl. 2). Skoraj nedotaknjena struga Stržena in preostale vode Retja, Vodonosa in Rešeta popolnoma izgubijo svoj pomen zaradi množice ribičev, veslačev, kopalcev... Na negativne posledice regulacij, ki so bile pr-

vič izvedene konec prejšnjega stoletja, je opozorjeno tudi v Inventarju najpomembnejše naravne dediščine Slovenije (Zavod, ... 1991). Kako velika je dejanska potreba po primernih zatočiščih, pa vidimo na primeru Levišč in deloma Zadnjega kraja. Levišča so edina lokaliteta, kjer lahko tudi v sušnih letih uspešno gnezdi večje vodne ptice (velika bobnarica, rjavovrati in čopasti ponirek). V ponikvah Zadnjega kraja pa se ob presihanju jezera v večjem številu zberejo goleče se race ter begavci rac in ponirkov (Žgavec, 1991). Obe lokaciji sta stisnjeni pod Javornike, vsa preostala prostrana površina pa vodnim pticam ne daje ustrezne možnosti umika ob presahnitvi jezera. Na pomen takih reliktnih vodnih površin za prelet redkih vrst pobrežnikov opozarjata P.

Foto 2: Regulirana Cerkniščica v Jamskem zalivu, februar 1988 (M. Simić)

Photo 2: Regulated Cerkniščica stream at Jamski zaliv, February 1988 (M. Simić)

Kmecl in K. Rižner (1992) na primeru umetno zajezene mlake na Rešetu.

Kot alternativo dragi in verjetno komaj izvedljivi renaturaciji vodotokov predlagam ureditev manjše (3 do 4 ha) vodne površine ob Žerovniščici. Ta je danes praktično spremenjena v kanal, tako da tak poseg ne bo v ničemer poslabšal obstoječega stanja. Ker bi zadoščala zelo plitva voda (do 0,5 m), bi bil sam poseg minimalen, učinek pa zelo velik. Pomembno je le, da se zagotovi možnost regulacije višine vode in s tem dovolj vode tudi v sušnem obdobju.

4.6 Problem požiganja in krčenja rastlinstva

Za ohranitev kulturne in naravne krajine, bogastva habitatov ter vrstne pestrosti je idealen dosednji način skrbništva in rabe tal, ko ga opravljajo prebivalci vasi okoli jezera. Do konfliktov z naravovarstvenimi interesi pa prihaja pri odnosu do sestojev grmovja na severni strani Jezera. Zlasti nekoliko obsežnejše grmišče ob Vodonosu je vedno znova izpostavljeno namernim in nenamernim požarom in izsekavanjem. Sestoji grmovja igrajo pomembno vlogo pri preletu ptic pevk, saj s svojim bogatim jagodičevjem zagotavljajo obilico hrane. V času gnezdenja so pomembni kot gnezdišče ogrožene pisane penice pa tudi številnih drugih vrst. Poleg tega visoko grmovje oblikuje naravno zaščitno pregrado med hrupnim parkiriščem z gostišči in jezerom. Grmišča, skupine dreves in drevoredi zavzemajo razmeroma zelo majhno površino, zato jih je vredno v celoti ohraniti. Dopustno, celo zaželeno pa je zimsko redčenje.

Popolnoma nesprejemljivo je požiganje suhih travišč, predvsem trstičja *Phragmitetum*. Kričeč primer, ki je bil deležen celo medijske pozornosti, je podtaknjen požar 22. 3. 1992, ko je zgorelo 150 ha ekološko visokovrednega trstičja med Gorico in Otokom. V letu 1991 je bilo tu najboljše gnezdišče vodnih ptic na celotnem Cerkniškem jezeru: štiri vrste ponirkov, najmanj tri vrste rac, velika bobnarica, brez števila lisk, rakarjev, srpičnih in bičjih trstnic. Žalostno sliko so pokazale lanskoletne raziskave pogorišča: ena sama vrsta, bičja trstnica, v porazno nizkem številu (glej tudi članek S. Polaka). Za vzpostavitev stanja, kakršno je bilo pred požarom,

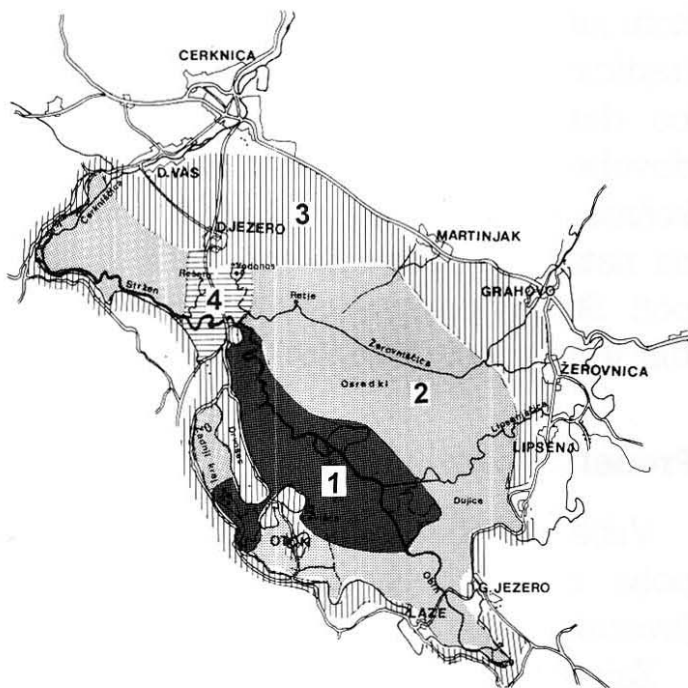

Foto 3: Plavje na Cerkniškem jezeru (I. Geister)
Photo 3: Floating material on Lake Cerknica (I. Geister)

rom, bo potrebnih več let. Grozljiva podoba premnogih žab, kač, malih sesalcev in nevretenčarjev, ki se pri tem živi scvrejo, ostane večini ljudi prikrita.

Razraščanju trsta se da uspešno upreti s košnjo, če je predel kasneje poplavljen. Na Cerkniškem jezeru torej ni za požiganje nobenega opravičila. Odstranitev plavja (naplavljenega in poleglega trsta) je treba opraviti mehansko ali pa ga zažgati na majhnem, strogo omejenem prostoru ob stalnem nadzoru.

Za rešitev teh problemov je največjega pomena osveščanje krajevnega prebivalstva. Potrebno je široko informiranje s predavanji in publikacijami pa tudi prek neposrednih, odkritih pogovorov.

Slika 5: Predlog predeljevanja bodočega zaščitene območja: 1, 2 – osrednji predel, 3 – blažilni predel, 4 – turistični predel

Fig. 5: Proposed division of the protected area into zones: 1, 2 – central zone, 3 – buffer zone, 4 – tourist zone

5. VARSTVENI PREDELI IN NJIHOVI REŽIMI

Velikost območja, heterogenost biotopov in načinov njihovega izkoriščanja zahteva jasno izdelan koncept posameznih varstvenih predelov z natančno določenim varstvenim režimom. Le tako je možno celovito varstvo naravne in kulturne dediščine ob upoštevanju interesov lokalnega prebivalstva in razvoju turizma. Narava sama je s periodičnimi poplavami do različnih višin poskrbela za nastanek več pasov, kjer so se pod stoletnim človekovim vplivom (predvsem paša in košnja) razvile značilne rastlinske in živalske združbe. Ti pasovi so osnova za predeljevanje (zonacijo) bodočega zaščitene območja.

Druga možna razdelitev naravnih posebnosti in znamenitosti (Zavod..., 1984 in 1991) temelji na hidroloških in geomorfoloških značilnostih ter zajema povirni, estavelni in ponorni pas Cerkniškega polja. Je manj primerna za naravovarstveno predeljevanje, saj ne bi upoštevala ekoloških razmer in različnih človekovih aktivnosti.

Širše meje načrtovane naravne znamenitosti, kot jih je začrtal Ljubljanski regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v svojem delovnem predlogu, zajemajo večino Cerkniškega polja s kraškimi pritoki, izvzemši naselja. Meja z Javorniki poteka ob vznožju pobočja. Tu predlaga skupina za Cerkniško jezero pri DOPPS razširitev na 200 m širok pas na pobočju Javornikov, ki bi imel blažilno funkcijo. Znotraj teh meja je smiselna razdelitev na štiri varstvene predele glede na ekološke da-

nosti in obstoječo kmetijsko rabo:

1. Osrednje območje – predel 1
– predel 2
2. Robno (blažilno*)
območje – predel 3
3. Turistično območje – predel 4

Razporeditev predlaganih predelov prikazuje zemljevid (sl. 7) in shematski prerez Cerknškega jezera (sl. 8). Meje med njimi še niso natančno določene. Za dokončno določitev je potrebna uskladitev še drugih strokovnih mnenj ter želja in interesov domačinov. Izredno pomembna je jasna razmejitev na samem terenu. Meja mora slediti naravnim označbam, kot so pasovi vegetacije, poti in vodotoki. Kjer taka razmejitev ni možna, je treba postaviti posebne table ali označbe.

* Za izraz »buffer-zone« (angl.) oz. »Pufferzone« (nem.), ki označuje vmesno območje med nezavarovanim ozemljem in nižjim varovanim predelom, predlagam slovenski izraz »blažilno območje«.

Predel 1 (osrednje območje)

Trščenke, Levišča, območja ob Strženu, del Zadnjega kraja.

Zajema obsežna stara trstičja, kjer se dolgo zadržuje voda. To so najpomembnejša gnezdišča vodnih ptic v Sloveniji. Imajo tudi funkcijo zatočišča ob nizki vodi in skrivališča za goleče se ptice.

Režim: V predelu trstič naj bo prepovedan vsak dostop in vse dejavnosti prek celega leta. Na košenih površinah

naj se ohrani pozna poletna košnja (julij/avgust), drugače naj bo dostop prepovedan.

Predel 2 (osrednje območje)

Dolenjska blata, Jezerska gmajna, centralno območje Cerknškega jezera, Podlivišniki, Dojice. Zajema širši predel redno poplavljenih močvirnih travnikov z manjšimi trstiči ter skupinami dreves in grmovja. To je v evropskem pogledu najpomembnejši biotop na jezeru, zato je nujna ohranitev sedanjega ekstenzivnega kmetovanja in prepoved vseh drugih motečih in škodljivih aktivnosti. Barjanski predel Dojic, ki leži znotraj predela 2, naj bo zaradi svojih rastlinskih znamenitosti (Iljanič, 1979 in Zavod..., 1984) poseben botanični rezervat.

Režim: Košnja vseh površin, ki so se kosile do sedaj, vendar ne pred začetkom julija. Zimsko obrezovanje grmovja, tradicionalni ribolov v ponikvah, ki naj bo datumsko omejen. Dostop naj bo dovoljen kmetijski mehanizaciji v času košnje, dostop obiskovalcev pa omejen na natančno začrtane označene (učne) poti. Stroga prepoved vožnje z avtomobili in motornimi kolesi!

Predel 3 (blažilno območje)

Višje ležeče obrobje Cerknškega polja in 200 m širok pas ob vznožju Javornikov.

Zajema kmetijske površine in pas travnikov, ki ga visoke vode ne dosežejo. Blažilno območje ima pomembno vlogo kot vmesnik med urbaniziranimi naselji, industrijskimi obrati, prometnicami in intenzivnim poljedelstvom na eni

ter osrednjim varovanim predelom na drugi strani. Pas ob vznožju Javornikov smo vključili zaradi neposrednega kontakta s samim jezerom in zaradi edinstvenosti stika sonaravnega dinarskega jelovo-bukovega gozda s kraškim jezerom. Nekoliko dvignjen svet med Cerknico in Lipsnjem igra zelo pomembno vlogo ob večjih vodah, ko seže vodna gladina do kote 550 m in več. Travniki, njive in gaji, ki takrat ostanejo suhi, omogočijo umik in preživetjem mnogim kopenskim živalim. Je torej bistvenega pomena za vse živalske vrste, ki na poplavljenih travnikih ne morejo preživeti ali se prehranjevati.

Režim: Kmetijska raba, kakršna je

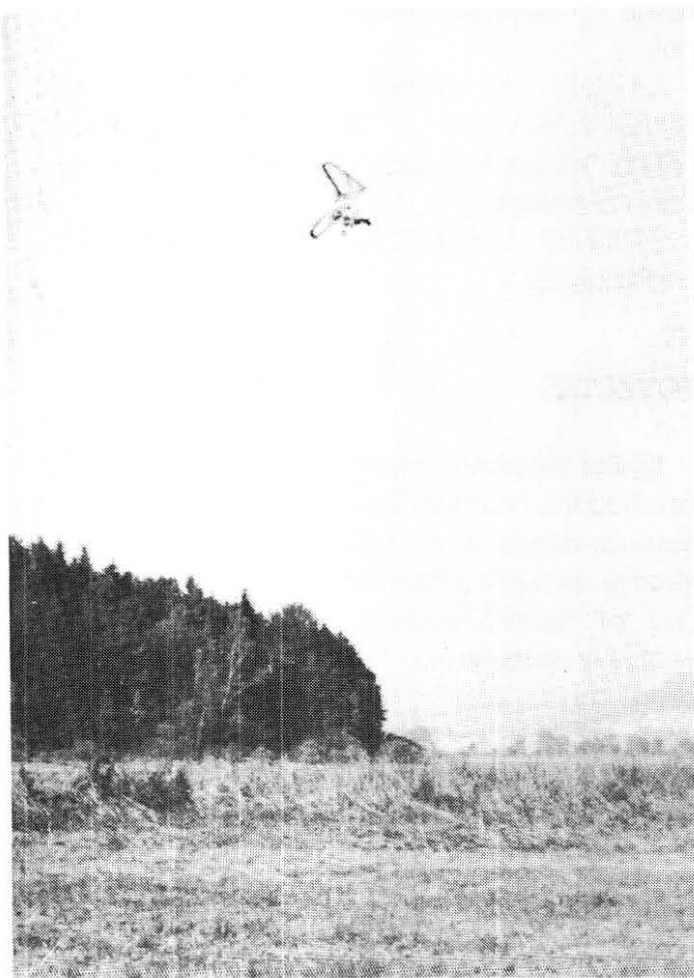

Foto 4: Nezaželen način rekreacije na Cerkniškem jezeru (I. Geister)

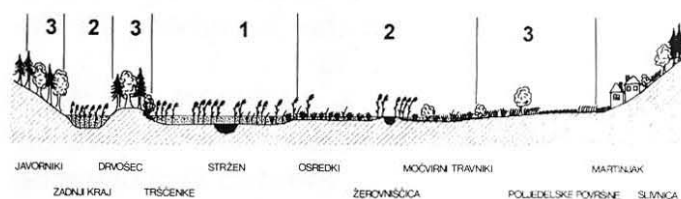
Photo 4: Undesired manner of recreation at Lake Cerknica (I. Geister)

bila do sedaj. Ohrani naj se razmerje med travniki, pašniki in njivami, ravno tako pasove drevja in grmovja. Uporaba umetnih gnojil in zaščitnih sredstev mora biti omejena zaradi nevarnosti stekanja v jezero in vnosa strupov v prehranjevalne verige. Na gozdnatih področjih naj se gozdarska dela opravljajo pozimi, prepove naj se goloseke. Razen za domače prebivalce in njihovo preskrbo naj bo omejen dostop z motornimi vozili. Krožna pot okoli jezera naj bo zaprta za motoriziran promet na relaciji Dolenje jezero–Laze (razen za potrebe prebivalcev). Prepovedana naj bo tudi vožnja po vseh kolovoznih poteh, ki vodijo z obrobja Cerkniškega polja v notranjost.

Predel 4 (območje za spoznavanje narave, oddih in rekreacijo)

Območje med Dolenjim jezerom in Gorico.

Ta del jezera je sedaj najbolj izpostavljen pritiskom stihijskega turizma, izletništva in rekreativnih dejavnosti. To se kaže v divjih parkiriščih, smetiščih, neprimerno postavljenih gostinskih objektih, pogostih požarih in degradiranem rastlinstvu. V prihodnje naj bodo

Slika 6: Shematski prerez Cerkniškega polja v smeri jugozahod–severovzhod z označenimi varstvenimi conami

Fig. 6: Schematical depiction of Cerkniško polje in SW–NE direction with marked protected zones

vsi vodni športi, kot so kopanje, veslanje in drsanje, omejeni na to območje.

Režim: Tu bo najbolj potrebna dobra organizacija in učinkovita informativno-nadzorna služba. Obvezna je postavitve dovolj velikega informacijskega centra, ureditev parkirišč, prostorov za piknik, izposojevalnice koles in kanujev... Gibanje naj tukaj ne bo omejeno, športni ribolov dovoljen.

Navkljub uspešnim tehničnim in zakonskim rešitvam je dolgoročno varovanje kulturne krajine Cerkniškega jezera in njenega rastlinstva in živalstva nemogoče, če ne poteka soglasno z ljudmi, ki tam živijo. Ljudje morajo jezero sprejeti za svoje in se zavedati koristi, ki jim jih prinaša njegova ohranitev. Zato mora biti velik del naravovarstvenih prizadevanj usmerjen v delo s prebivalci in v iskanje možnosti za njihov ekonomski razvoj v sozvočju z varstvom edinstvenega kraškega polja.

LITERATURA

BAUER, H.-G., H. STARK, P. FRENZEL (1992): Einfluss von Störungen auf überwinternde Wasservögel am Westlichen Bodensee. *Der Ornithologische Beobachter* 89: 93-110.

FRENZEL, P. & M. SCHNEIDER (1987): Ökologische Untersuchungen an überwinternden Wasservögeln im Ermatinger Becken (Bodensee): die Auswirkungen von Jagd, Schifffahrt und Freizeitaktivitäten. *Ornithologische Jahreshefte für Baden-Württemberg* 3: 53-79.

FINLAYSON, C. M. & LARSSON, T. (Eds.) (1991): *Wetland Management and Restoration*. Proc. Workshop Sweden, Swedish Environmental Protection Agency Report.

GOLOB, R. (1966): Predlog za zavarovanje slovenskega krasa. *Varstvo narave* V: 29-38.

GOSPODARIČ, R., P. HABIČ (1979): Kraški pojavi Cerkniškega polja. *Acta Carsologica* 8: 7-150, Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

GREGORI, J. (1979): Prispevek k poznavanju ptičev Cerkniškega jezera in bližnje okolice. *Acta Carsologica* 8: 301-328, Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

GRIMMETT, R. F. A. & T. A. JONES (1989): *Important Bird Areas in Europe*, ICBP Technical Publication No. 9, Cambridge.

ILIJANIČ, L. (1979): Vegetacijske razmere Cerkniškega jezera. *Acta Carsologica* 8: 163-195.

KMECL, P., K. RIŽNER (1992): Poletni prelet pobrežnikov na Cerkniškem jezeru v letu 1991. *Acrocephalus* 13: 17-20.

REICHHOLF, J. & H. REICHHOLF-RIEHM (1982): Die Stauseen am unteren Inn – Ergebnisse einer Ökosystemstudie. *Ber. ANL* 6: 47-89.

SCHNEIDER, M. (1986): Auswirkungen eines Jagdschongebiets auf die Wasservögel im Ermatinger Becken (Bodensee). *Ornithologische Jahreshefte für Baden-Württemberg* 2: 2-45.

ZAVOD SR SLOVENIJE ZA VARSTVO NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE (1984): *Naravna in kulturna dediščina notranjskih kraških polj*.

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA VARSTVO NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE (1991): *Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije – 2. del*.

ŽGAVEC, V (1991): Namesto uvodnika, *Acrocephalus* 12: 2.

POVZETEK

Kljub številnim naravovarstvenim pobudam in predlogom, študijam in elaboratom Cerkniško jezero do danes še ni deležno nobenega pravnega varstva. Novejša prizadevanja, zlasti s strani Zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine, segajo v sredino 60. let in za Cerkniško jezero predvidevajo varstvo v okviru Notranjskega regijskega parka. Od začetka leta 1992 si pri Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije prizadevamo za samostojno varstvo, saj meni the numerous nature custanovitev NRP pomenilo preveliko tveganje in nepotrebno zavlačevanje. Navezali smo stike s Fondacijo za evropsko naravno dediščino, ki je projekt zaščite Cerkniškega jezera podprla materialno in strokovno.

Raziskave zadnjih nekaj let so pokazale povsem novo sliko o ornitološkem pomenu Cerkniškega jezera: Internacionalni: Zelo pomembno gne-

zdišče *Crex crex*, gnezdišče *Haliaetus albicilla*, *Botaurus stellaris*, *Ixobrychus minutus*, *Ciconia nigra*, *Aythya nyroca*, *Circaetus gallicus*, *Porzana porzana* in *P. parva*, *Sylvia nisoria* in *Lanius collurio*, Pleletna lokaliteta za *Circus cyaneus*, *Falco naumanni* in *F. vespertinus*, prizimovališče *Haliaetus albicilla* in *Circus cyaneus*.

Nacionalni: edino gnezdišče *Podiceps griseigena* in *Tringa totanus*, najpomembnejše gnezdišče za race, *Motacilla flava cinereocapilla*, *Acrocephalus schoenobaenus* in *Emberiza schoeniclus*.

Za ohranitev in izboljšanje stanja je poleg pravnega varstva potrebno odpraviti oziroma omejiti konfliktne dejavnosti:

- Lov; popolna prepoved lova na jezeru.
- Športni ribolov; omejitev na določene predele in odseke rek.
- Čolnarjenje ipd.; omejitev na določen predel, prepoved letenja z motornimi zmagi.
- Množični turizem; ureditev infrastrukture, organizirano vodstvo.
- Vodni režim; prepoved vseh nadaljnjih regulacij in melioracij, delna sanacija reguliranih vodotokov.
- Požiganje rastlinstva; nadzor in osveščanje prebivalstva.

Zagotoviti je treba podporo in interes lokalnega prebivalstva, saj je ohranitev kulturne krajine poplavnih travnikov mogoča samo ob nadaljevanju ekstenzivnega kmetovanja.

Zaradi velikosti območja, raznolikih ekoloških razmer ih različnih človekovih dejavnosti je za uspešno varstvo potrebno predeljevanje območja z različnimi varstvenimi režimi. Predlagano predeljevanje temelji na naravnih pasovih, ki so različno dolgo popravljeni in se razlikujejo po svojih biocenozah in načinih človekovega izkoriščanja:

1. Osrednje območje – zajema stara trstišča in najdlje poplavljen predele (cona 1) ter redno poplavljen močvirne travnike (cona 2). Pozna (julij/avgust) košnja travnikov in obisk cone 2 na točno določenih poteh.

2. Blažilno območje (cona 3) – zajema višje ležeče obrobje Cerkniškega polja in 200 m širok pas ob vznožju Javornikov. Kmetijska raba z omejeno količino pesticidov, omejen dostop za motorna vozila.

3. Območje namenjeno spoznavanju narave, oddihu in rekreaciji – predel med Dolenjim jeze-

rom in Gorico. Ta predel je bil že do sedaj najbolj izpostavljen raznim oblikam turizma in rekreacije. Potrebna bo ureditev informacijskega centra, parkirišč, izposojevalnic...

Takšno predeljevanje naj bi omogočalo sožitje med razvojem turizma, kmetijstvom in drugimi dejavnostmi ter varstvom naravne in kulturne dediščine Cerkniškega jezera.

SUMMARY

In spite of the numerous nature conservational initiatives, suggestions, studies and project reports, Lake Cerknica has not been submitted to any legal protection as yet. The more recent endeavours, especially by the offices for the preservation of natural and cultural heritage, date back to the mid 60's when a proposition was made that the lake should be protected within the framework of the Notranjsko Regional Park (NRP). From 1992, the Bird Watching and Bird Study Association of Slovenia has been fighting for an independent protection of the lake, for we believe that waiting for the NRP to be founded would be too risky and would certainly cause an unnecessary delay. We have made contacts with the European Natural Heritage Fund and were given a strong material as well as scientific support for the Lake Cerknica project.

The research carried out in the last few years has created an entirely new picture about the ornithological importance of Lake Cerknica.

International significance: a very important nest site of *Crex crex*, nest site of *Haliaetus albicilla*, *Botaurus stellaris*, *Ixobrychus minutus*, *Ciconia nigra*, *Aythya nyroca*, *Circaetus gallicus*, *Porzana porzana* and *P. parva*, *Sylvia nisoria* and *Lanius collurio*, passage locality for *Circus cyaneus*, *Falco naumanni* and *F. vespertinus*, winter quarters of *Haliaetus albicilla* and *Circus cyaneus*.

National significance: the only nest site of *Podiceps griseigena* and *Tringa totanus*, the most important nest site for ducks as well as *Motacilla flava cinereocapilla*, *Acrocephalus schoenobaenus* and *Emberiza schoeniclus*.

If the present state of the lake is to be preserved as well as improved, a legal protection is to be enforced and the following activities abolished or limited:

- Hunting: a complete ban on hunting on the lake.

– Angling: to be allowed only in certain areas; motor-gliding in this area is to be banned.

– Mass tourism: arrangement of the lake's infrastructure, properly organized guidance at the lake.

– Water regime: ban on all further water regulations, partial improvement of ameliorated water-courses.

– Burning of vegetation: acquainting the residents with all the sequences of such acts.

Also insured should be a support and concern of the locals, for the cultural landscape of the inundated meadows can survive by further extensive farming only.

Owing to the extent of this region, as well as to the diverse ecological conditions and different human activities, the area is to be divided into different zones with their specific protectional regimes. The proposed division is based on natural zones which, inundated for different periods of time, differ from each other by their biocenoses and the way they are exploited by man.

1. Central zone – it encloses the old reed beds and for the longest periods inundated tracts (Zone 1), as well as the regularly flooded swamp meadows (Zone 2). Late (July/August) mowing of meadows and visiting of Zone 2 along the precisely stipulated paths.

2. Buffer zone (Zone 3) – it encloses the higher situated fringes of Lake Cerknica and some 200 metres wide strip at the foot of Javorniki. Farming with limited quantities of pesticides, limited access with motor vehicles.

3. The area intended for observation of nature, rest and recreation – the zone between Dolenje jezero and Gorica, already visited by the greatest amount of people in their spare time; here a thorough rearrangement of the information centre, parking place, and other facilities should be carried out.

Such division of the region into zones should enable a kind of coexistence among the development of tourism, agriculture and other activities, as well as preservation of the natural and cultural heritage of Lake Cerknica.

*Peter Trontelj, Cesta na Laze 27,
61000 Ljubljana*

Iz ornitološke pozabe From the ornithological oblivion

Če je jezero pod vodo, nadomešča vsakovrstna perjad pomanjkanje divjačine, ker se tedaj zbere tu nešteta množica vodnih ptic vsake vrste: različne divje gosi, razne divje race, med drugim te vrste, ki jim po kranjsko pravijo rjavke, liske, pasavice, krepljice, črne, ponirki, pivlji in še mnogo takih. Dalje je mnogo čapelj, dosti sivih in belih labudov in še veliko drugih vodnih ptic, ki se jih zbere na tisoče. Ob takem zboru perjadi pa znajo najti svojo korist tudi sokoli, orli in podobne roparice ter krepko planiti na vodne ptice.

Po jezeru plava silno veliko majhnih črnih rac, ki jih voda meče iz Suhadoljice, Vranje jame in Obrha. Spočetka, ko pridejo iz jam, ne vidijo in ne morejo leteti; kmalu pa jim preide slepota in z vidom dobé tudi sposobnost letenja. So imenitno tolste, toda v svojo nesrečo, kajti ko padejo iz jam, ljudje pridno prežijo nanje in jih dokaj s palicami do smrti pobijejo. Tako jih je v letu 1683. mož z imenom Anže Verbar nad tri sto pobil in nacvrl tri lonce masti.

*Janez Vajkard Valvasor: Slava vojvodine
Kranjske, 1689*

